

گزیده‌پردازی

دکتر نصرالله امامی

در گزیده‌هایی که برای تدریس تهیه می‌شود، نمونه‌ها باید مناسب طرح در کلاسهای درس باشد. هجو و هزل و مضامین دور از متانت و وقار و تعبیرها و الفاظ رکیک با فضای درسی سازگار نیست. شرح و توضیح باید سنجیده و دقیق باشد، میدان بحث را گشاده نگهدارد، مانع از فعالیت ذهنی دانشجو نشود و او را به پخته‌خواری عادت ندهد، و هم دور از داوریهای جزمی مغایر با موازین نقد و شرح متون باشد. به سخن دیگر، فراهم آورنده گزیده باید این نکته را در نظر داشته باشد که فعالیت عمده آموزش متون نظم و نثر باید طی اجرای برنامه درسی انجام گیرد و گزیده متون باید این امکان را سلب نکند و یا آن را تنزل ندهد و این پندار را پدید نیاورد که حضور در درس عبث است.

انواع گزیده‌ها

در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان دو نوع گزیده تمیز داد:

الف) گزیده‌های ادواری. در این گزیده‌ها نمونه‌هایی از دوره‌های گوناگون ادبی درج می‌شود. رعایت ترتیب تاریخی در این نوع گزیده مطالعه تطویری انواع متعدد ادبی را به لحاظ سبک میسر می‌سازد.

ب) گزیده‌های منفرد. در این قسم از گزیده‌ها گلچینی از سروده‌های شاعری معین درج می‌شود. نمونه‌ها را نمی‌توان به ترتیب تاریخ سروده شدن آنها تنظیم کرد، زیرا تعیین این تاریخها غالباً بسیار دشوار و حتی ممتنع است. می‌توان برای ایجاد نوعی هماهنگی و تناسب میان نمونه‌های انتخاب شده به گروه‌بندی مضمونی اشعار دست زد و فی المثل تفرزها، مدایح، مراثی و دیگر انواع را در بخشهای مستقل آورد. چنین کاری می‌تواند مقایسه میان سروده‌های موجود در هر قسم از این مضامین را میسر سازد و خواننده می‌تواند با تأمل در بسامد کاربردهای خاص نحوی،

گزیده‌پردازی در ادبیات فارسی و ادبیات سایر زبانها سابقه دیرینه‌ای دارد. می‌توان گفت که تذکره‌های فارسی، هر یک بنوعی، گزیده‌ای از اشعار شعرا شمرده می‌شوند که، بنابر سلیقه و ذوق صاحبان تذکره‌ها، از دیوانهای گوناگون انتخاب شده‌اند و مقدمه‌ای مختصر در شرح حال هر شاعر را به همراه دارند و به همین سبب در بسیاری از موارد نام تذکره‌ها با عنوانهایی چون «منتخب الاشعار» یا «منتخبات الاشعار» مترادف است.^۱

در میان ایرانشناسان هم، به مقتضای نیاز خوانندگان مغرب‌زمین، تهیه گزیده‌های متون فارسی رایج بوده است و شمار این گزیده‌ها در خور توجه است. محض نمونه از منتخبات قصاید ناصر خسرو هرمان‌آته^۲، منتخبات دیوان منوچهری کازیمیرسکی^۳ (چاپ ورسای، سال ۱۸۷۶) و نیز پنجاه غزل حافظ^۴ ج. آربری همراه با ترجمه و شرح انگلیسی آنها می‌توان نام برد.

شاید کسانی تصور کنند که در کار گزیده‌پردازی به تلاش ذهنی و سابقه مطالعاتی نیاز نیست و هر کس به صرف آشنایی متعارف و یا سابقه تدریس متون ادبی می‌تواند به این کار دست زند. لیکن چنین نیست. درحقیقت، فراهم آوردن گزیده‌ای مقبول از آثار ادبی که روشنگر ارزش ادبی و هنری صاحب اثر باشد و بتواند نیازهای دانشجویان و خیل مشتاقان را برآورد شروط و آدابی دارد و کاری است سهل و ممتنع.

هدف و روش

گزیده آثار ادبی باید با توجه به هدف مشخص و به روشی متناسب با آن تهیه شود. بدین سان، گزیده مفید در سطح دانشگاهی با گزیده‌هایی که صرفاً برای استفاده علاقه‌مندان به‌طور عام تهیه می‌شود فرق خواهد داشت.

واژگانی، تصویری، آوایی و وزنی، از سبک شاعر تصویری روشن حاصل کند.

در بعضی از گزیده‌ها، که در تهیه آنها ترتیب و آدابی رعایت نشده است، ملاحظه ادواری و موضوعی یکسره کنار گذاشته شده و متن گزیده و فراهم آمده بیشتر به کشکول می‌ماند. مثلاً در یکی از این نوع گزیده‌ها شعر مولانا در تفسیر حدیث ظهر و بطن قرآن کریم در کنار جنگ رستم و اشکیوس آورده شده است.^۵

در مواردی دیده می‌شود که فراهم آورنده گزیده، براساس انگیزه‌ای شخصی و بنا بر تصورات خاص، ترتیبی را پیش می‌گیرد که صرفاً براساس توجهات خود او پذیرفتنی است. برای مثال، در گزیده‌ای از غزل‌های حافظ سعی شده است تا ترتیب غزلها نشان‌دهنده تحولات زندگی خواجه باشد.^۶ در تعیین چنین ترتیبی احتیاط باید کرد، زیرا در بسیاری از غزلها قرینه‌های موجود نمی‌توانند تاریخ قطعی سرودن شعر را به دست دهند، حتی هنگامی که تفکیک دوره‌هایی از زندگی شخصی و یا حیات هنری شاعر امکان‌پذیر باشد، تعلق قطعی بعضی از سروده‌های او به یکی از این دوره‌ها دشوار و شاید غیرممکن است. چنانکه مثلاً در بعضی از سروده‌های منوچهری دامغانی، که به اعتباری سه دوره در حیات او می‌توان بازساخت، به کمتر شعری می‌توان برخورد که متأثر از هر سه دوره حیات وی نباشد و یا صرفاً دوره خاصی از زندگی شاعر را نشان دهد.^۸

گزیده‌سازی و سره‌گزینی

و اما انتخاب گزیده‌ها خود نیازمند مطالعه مکرر دیوان شاعر است و حتی هنگامی که فراهم آورنده گزیده از صاحب‌نظران باشد باز هم این کار ضرورت دارد.

کمیت گزیده نیز در مرغوبیت آن نقش تعیین‌کننده دارد. برای مثال، انتخاب ده قصیده از میان دو بیست قصیده یا پنجاه غزل از میان پانصد غزل کاری بسیار دشوار است. از سوی دیگر، هنگامی که شاعر و سراینده اثر از مشاهیر نباشد و ذوق و انتخاب خیل خوانندگان شعر آشنا و ادیب، در طی نسل‌های متعدد، شعر او را از صافی بی‌اغماض روزگار نگذرانده باشد، کار دشوارتر خواهد شد.

اگر گزینش بی‌توجه به معیارهای کمی و ملاحظات انتقادی و صرفاً براساس ذوق باشد، احتمال اینکه بهترینها انتخاب شوند ضعیف می‌شود. ابن سلام جمعی در طبقات الشعراء می‌نویسد: «کسی خلف را گفت که اگر من بشنوم و آن ببینم، به پسند تو و همگانیت التفاتی نخواهم داشت. گفت: اگر درمی‌نصیب تو گردد و آن را سره تصور کنی و صرف آن را ناسره بداند، آیا آن درهم برای تو سودمند خواهد بود؟»^۹

گزینش متذوقانه، حتی به وسیله خود صاحب اثر، می‌تواند محل تأمل باشد؛ زیرا معیار شاعر با معیار منتقد شعر فرق دارد. تفاوت میان داوری شاعر و منتقد شعر او، ما را به یاد گزینش و پیرایشی می‌اندازد که «ازراپاوند» در منظومه زمین هرز، سروده «الیوت»، انجام داد. او بخش عمده‌ای از منظومه را حذف کرد و این پیراستاری آگاهانه موجب جاودانگی اثر الیوت شد.^{۱۰}

گزیده‌پردازی و نقد ادبی

تهیه برگزیده‌ای از متون و شرح و توضیح مربوط به آن فعالیتی در حوزه نقد ادبی است و در چنین فعالیتی گزیده‌پردازی به منزله منتقد ادبی عمل می‌کند.

انتخاب نمونه‌ها، براساس هر معیاری که باشد، نوعی نقد و داوری درباره آنهاست و، مانند مقولات دیگر نقد ادبی، به خواننده کمک می‌کند تا متن را بهتر و نیکوتر بشناسد و بدین ترتیب کار گزیده‌پردازی بر حوزه «نقد متون» و گاه گونه‌های دیگر نقد قابل انطباق است؛ زیرا او متنی مناسب برای مطالعه انتقادی را، که پرداختگی لازم از نظر تنقیح و تدوین در آن صورت گرفته است، در اختیار مطالعه‌کننده قرار می‌دهد. چنین متنی از جهت نقطه‌گذاری دقیق و حل مشکلات در سطوح گوناگون لغوی و ادبی پردازش شده است.

گزیده‌ها غالباً از متنی که قبلاً تصحیح شده است استخراج می‌شود. با اینهمه، در مواردی دیده می‌شود که بعضی از تهیه‌کنندگان گزیده‌ها مستقلاً به تصحیح متن می‌پردازند و از روی ذوق و براساس نسخه‌بدلهایی که در پانویس متن اصلی آمده است متن گزیده را اختیار می‌کنند. این کار با شیوه تصحیح متون

حاشیه:

(۱) بنگرید به: تاریخ تذکره‌های فارسی، احمد گلچین معانی، دانشگاه تهران، ۱۳۵۰، ج ۱، ص ۷۳۳؛ ج ۲، ص ۳۰۳-۳۰۶، ۳۲۱.

(۲) بنگرید به: تاریخ ادبیات فارسی، هرمان اته، ترجمه رضازاده شفق، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۳۷، ص ۱۴۹.

(3) A. De Biberstein Kazimirski

(۴) تاریخ ادبیات فارسی، پیشین، ص ۴۰.

(5) Hafiz, Fifty Poems. Text and Translation, Collected, Introduced and Annotated, by Arberry, Cambridge, 1970.

(۶) بنگرید به: برگزیده متون ادب فارسی، به اهتمام جلیل تجلیل و دیگران، چاپ ششم، مرکز نشر دانشگاهی، تهران، ۱۳۶۶، ص ۷۱-۷۴.

(۷) حافظ، محمود هومن، طهوری، تهران، ۱۳۴۷، ص ۱۰۹.

(۸) منوچهری دامغانی، ادوار زندگی و آفرینش‌های هنری، نصرالله امامی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ۱۳۶۹.

(۹) بنگرید به: طبقات الشعراء، محمدین سلام الجمعی، لیدن، ۱۹۱۶، ص ۷.

(10) The Norton Anthology of English Literature, Third Edition, M. H. Abrams, vol. 2. New York 1974, p. 2171.

سازگار نیست، زیرا صرف آمدن نسخه‌بدلها در پانوش متن جوازی برای اختیار ضبط خاص به دست نمی‌دهد بلکه، پیش از چنین کاری، آشنایی کامل با متن و ارزشگذاری نسخه‌بدلها ضرورت دارد.

گزیده برداز همچنین می‌تواند در آغاز یا پایان هر شعر و نمونه ادبی، علاوه بر توضیحات لغوی، نقد یا تحلیل موجزی از اثر بیاورد. در چنین موردی بسط مطلب بر عهده مدرس خواهد بود. این کار سبب می‌شود تا تدریس متون در حل مشکلات لغوی متوقف نماند و ساعات درس ملال آور و سنگین نشود. شرح و توضیح متن باید متناسب با آن صورت گیرد. ضروری است که توضیحات رسا و گره‌گشا باشد و بر تعقید و دشواری متن نیفزاید و مجالی و فرصتی برای فضل فروشی تلقی نشود. روشن است که شرح مفید و سنجیده متن نیازمند آگاهی و تعمق کافی است. در بعضی گزیده‌ها، شرح ابیات به علت تصرف در ضبط صحیح بیت نارسا و گاه نادرست می‌شود.^{۱۱}

معنی لغات و واژگان متن

لغت نامه‌ها در بسیاری موارد تنها به درک حدود معنای مورد نظر شاعر کمک می‌کنند. استخدامهای مفهومی در دوره‌های مختلف زبانی و ادبی با یکدیگر متفاوت است و به همین اعتبار معنای واژه همواره ثابت نیست.

در گزیده‌ای از اشعار خاقانی، در بیت زیر:

محققان سخن زین درخت میوه برند

وگر شوند سراسر درختك دانا

«محقق» تحقیق کننده معنی شده و در شرح بیت چنین آمده است: «تحقیق کنندگان سخن از درخت سخن من بهره می‌برند...»^{۱۲} در صورتیکه شاعر «محقق» را به معنای حقیقت شناس به کار برده است، به همان معنایی که در این بیت از بوستان اراده شده است:

محقق چو بر مرده ریزد گلش

نه بروی که بر خود بسوزد دلش^{۱۳}

و باز از همین مقوله است معنای کلمه «نامور» در این بیت از گزیده اشعار رودکی:

کجا به گیتی بودست نامور دهقان

مرا به خانه او سیم بود و حملان بود^{۱۴}

در معنای بیت آورده اند: «یعنی در هر جای دنیا دهقان ناموری بود، من در خانه او به سیم و ستور می‌رسیدم.» در صورتی که معنای کلمه «نامور» در این بیت با معنای امروزین آن فرق دارد و شاعر این کلمه را در معنای «نژاده» به کار برده است. این کلمه، به اعتبار همین معنای خاص، برای اسب و ستور هم به کار رفته است. سعدی در بیتی می‌گوید:

... زدن بر خر نامور چند بار
سرودست و پهلوش کردن فگار^{۱۵}
و معلوم است که در این موضع هم نمی‌توان گفت «خر نامور» به معنای «خر نامدار» به کار رفته است.

دقت‌های خاص در شرح و معنای بیت

شاید بتوان گفت که این بخش از کار، یکی از مهمترین قسمت‌هایی است که نیاز به دقت و احتیاط گزیده پردازان دارد و اگر مسامحه شود مایه سرگردانی خواننده می‌شود.

در گزیده اشعار خاقانی در معنای بیت زیر:

مادرش بر سر خاکست به خون غرق و ز خلق

دم فرو بست عجب دارم اگر بگشایید

آمده است: «عجب دارم اگر بگشایید: عجب دارم اگر دم بگشایید (سخن بگویند)».^{۱۶} در حالی که شاعر می‌گوید: مادرش به سبب مرگ فرزند، از سخن دم فرو بسته است، عجب دارم اگر بتوانید او را به سخن در آورید.

و یا در گزیده اشعار رودکی در معنی این بیت:

ترنج بیدار اندر شده به خواب گران

گل غنوده برانگیخته سر از بالین

می‌خوانیم: «معنی: مصرع اول ابهام دارد؛ می‌توان چنین خواند <ترنج، بیدار اندر شده به خواب گران> یعنی ترنج از خواب گران بیدار شده. اندر شدن = شدن (؟).^{۱۷}

در اینجا باید گفت که نقطه گذاری پیشنهادی نه تنها مشکلی را نمی‌گشاید آن را دشوارتر هم می‌کند. مراد شاعر معلوم است. شاعر می‌گوید با آمدن بهار و پایان زمستان، ترنج شاداب و با طراوت به خواب می‌رود و گل غنوده و آرمیده سر از بالین برمی‌دارد و می‌شکفت.

گاه نارسایی معنای بیت بدان سبب است که گزیده پرداز توفیق مراجعه مجدد به منابع اصلی کار خود نیز نیافته است تا شاید در آنجا بتواند کمکی برای حل مشکلات معنایی بیت بیابد. در گزیده‌ای از مخزن الاسرار نظامی، در معنی بیت زیر:

شیر تنیدست در این ره لعاب

سر چو گوزنان چه نهی سوی آب؟

آمده است: «معنی بیت: لعاب: آب دهن. در گذرگاه دنیا و دنیا طلبی شیر درنده‌ای کمین کرده و آب در دهان انداخته و منتظر صید است (؟).^{۱۸}

اما در این بیت نیز معنای درست در گرو نکته‌ای از باورهای قدماست. نکته آن است که شیر لعاب بدبوی دهان خود را به کناره‌های آبشخور گوزن و آهو می‌ریزد و در ناحیه‌ای که خود در آنجا کمین گرفته است از چنین کاری خودداری می‌کند تا آهو آن

از بوی بد بدانجا پناه آورند و در نتیجه صید شیر گردند.^{۱۹}

گزینش وسیع و گزینش در گزینش

در برخی از گزیده‌ها می‌توان طیف گزینش را وسیع کرد و نمونه‌های نسبتاً زیادی برگزید و سپس دست مدرسان و خوانندگان را بازگذاشت تا، بنا به سلیقه و دریافت خود، نمونه‌هایی را برگزینند. چنین کیفیتی در میان گزیده‌سازان مغرب‌زمین سخت رایج است و آنان انتخاب گزینش مجدد از میان گزیده‌های خود را محتمل دانسته‌اند.^{۲۰}

این گزینش در گزینش باید به صورتی باشد که یکپارچگی بیکره شعر را مخدوش نکند؛ از این روستلزم دقت کافی است. در گزیده اشعار خاقانی، در قصیده‌ای با مطلع

مقصود اینجاست ندای طلب اینجا شنوند
بختیان را ز جرس صبحدم آوا شنوند

شاعر به توصیف حالات روحی کاروانیان و زایران خانه خدا می‌پردازد و مراتب معنوی کعبه را می‌ستاید و پس از آن، با این بیت و در نهایت ظرافت از مکه به یشرب یا مدینه الرسول (ص) التفات پیدا می‌کند:

چو جرس دار نجیبان ره یشرب سپرند
ساریان را همه الحان جرس آسا شنوند

لیکن فراهم آورنده محترم، با همه سختگی کار خود در تهیه این گزیده، این بیت را نیز همراه با ابیاتی دیگر حذف کرده و بدین ترتیب حلقه پیوندی را که برای یکپارچگی شعر ضرورت دارد از میان برداشته‌اند، چنانکه گویی شاعر بیکپاره و بی هیچ مقدمه‌ای توصیف مکه را رها کرده و به وصف مدینه پرداخته است. اکنون برای تبیین مطلب، بخشی از متن با الحاق بیت محذوف آورده می‌شود:

بار عامست و در کعبه گشاده‌ست کزو
خاصگان بانگ در جنت ماوا شنوند...
[چون جرس دار نجیبان ره یشرب سپرند
ساریان را همه الحان جرس آسا شنوند]
به سلام آمدگان حرم مصطفوی
«ادخلوها بسلام» از حرم آوا شنوند^{۲۱}

عنوان گذاری نمونه‌ها

در بعضی گزیده‌ها تفکیک نمونه‌های انتخاب شده بر حسب شماره

حاشیه:

(۱۱) در گزیده اشعار رودکی (پژوهش و شرح جعفر شعار و حسن انوری، چاپ چهارم، امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۷۰ و ۷۲) دو بیت زیر چنین ضبط شده است:

زمانی برق برخنده زمانی رعد بر ناله
چنان مادر ابر سوگ عروس سیزده ساله
و گشته زین برند سبز شاخ بید بنساله
چنانچون اشک مهجوران نشسته زاله بر زاله

در توضیح بیت دوم می‌خوانیم: «یعنی شاخه بید سالخورده به سبب برند سبز (برگهای سبز) مانند اشک مهجوران است که زاله بر زاله نشسته باشد». عبارت علاوه بر نارسایی دارای تعقید است و معنای بیت نیز صحیح به نظر نمی‌رسد. آنچه موجب اشتباه شده دو چیز است: نخست آنکه، برخلاف تصور شارح، دو مصرع آخر از نظر مفهومی مستقل از یکدیگرند؛ دوم آنکه ضبط مصرع دوم، که سبب اشتباه نخستین گردیده، چنین است: «چنانچون اشک مهجوران نشسته زاله بر لاله». آنچه موجب تأیید ضبط اخیر است کاربردهای تصویری شاعران دیگر است که همواره زاله و لاله را با هم آورده‌اند:

یا قوت وار لاله بر برگ لاله زاله
کرده بدو حواله غواص در دریا (کسانی مروزی)

زاله باران زده بر لاله نعمان نطق
لاله نعمان شده از زاله باران نگار (منوچهری)

می‌چکد زاله بر رخ لاله
المدام المدام یا اصحاب (حافظ)

و دهها مورد دیگر. بدین ترتیب، شاعر در مصرع دوم، مستقل از مصرع اول، می‌گوید: زاله‌ای که بر لاله نشسته و رنگ سرخ زمینه لاله را به خود گرفته است مانند اشک خونین عاشقان هجران زده به نظر می‌رسد.

در همین گزیده رودکی (ص ۸۸)، در شرح بیت زیر از «قصیده مادرمی»، می‌خوانیم:

خود بدویدی به سان بیک مرتب
خدمت او را گرفته جامه به دندان

«درحالی که قصیده را به دندان گرفته باشم همچون بیک از برای خدمت او می‌دویدم». گزیده‌پردازان محترم، ضبط صحیح «جامه به دندان» را، که در همه نسخه‌ها آمده است، تغییر داده و تصحیح قیاسی شادروان سعید نفیسی را، که به صورت «جامه به دندان» است، در متن گنج‌انده‌اند؛ درحالیکه کاربردهای سایر شاعران نیز مانند ضبط نسخه‌ها، صحت «جامه به دندان» را، که کنایه از شتابناکی است، تأیید می‌کند. سنائی گوید:

غم گریزد چو او شود خندان
به تک پای جامه در دندان

(← علی رواقی، «نقطه‌ها و نکته‌ها»، کتاب امروز، شماره بهار ۱۳۵۳، ص ۲۶).

(۱۲) گزیده اشعار خاقانی، ضیاءالدین سجادی، شرکت سهامی کتابهای جیبی، تهران، ۱۳۵۱، ص ۱۵۶.

(۱۳) زنده یاد استاد غلامحسین یوسفی نیز در شرح بوستان خود همین معنارا پذیرفته و آورده است: «حقیقت شناس چون بر گور مرده خاک ریزد...»

(۱۴) گزیده اشعار رودکی، پیشین، ص ۱۱۵.

(۱۵) بوستان سعیدی، به تصحیح غلامحسین یوسفی، شرکت سهامی خوارزمی، تهران، ۱۳۶۳، ص ۶۷.

(۱۶) گزیده اشعار خاقانی، پیشین، ص ۲۲۳.

(۱۷) گزیده اشعار رودکی، پیشین، ص ۹۹.

(۱۸) مخزن الاسرار، به کوشش عبدالمحمد آیتی، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۷۰، ص ۱۴۵.

(۱۹) بنگرید به مخزن الاسرار، با تصحیح و حواشی وحید دستگردی، علمی، تهران (بی تا)، ص ۱۱۳؛ و نیز مخزن الاسرار، تصحیح بهروز ثروتیان، انتشارات توس، تهران، ۱۳۶۳، ص ۳۰۵.

20) The Norton Anthology, p. xxvii - xxxii

(۲۱) گزیده اشعار خاقانی، پیشین، ص ۳۷ و نیز مقایسه کنید با دیوان خاقانی، به کوشش ضیاءالدین سجادی، کتابفروشی زوار، تهران، ۱۳۳۸، ص ۱۰۳.

شاعر، رطب و یابس تذکره نویسان متقدم و متأخر را در کنار هم قرار می‌دادند که حاصلی جز سرگردانی خواننده نداشت. آوردن دیدگاه‌های مختلف در معرفی اثر زمانی می‌تواند مفید باشد که هم مطالب آنها نقد شود و هم ترتیب تاریخی و سنخیت موضوعی آنها رعایت گردد و الا مایه آشفستگی ذهن خوانندگان مبتدی و دانشجویانی خواهد بود که غالباً مخاطبان اصلی گزیده‌ها هستند.^{۲۲}

آنچه گفته شد، شاید بخش اندکی از ملاحظات ضروری در کار گزیده‌سازی باشد ولی امید است طرح همین ملاحظات بتواند در حوزه گزیده‌پردازی خدمتی شمرده شود.

حاشیه:

(۲۲) به‌عنوان نمونه به موردی از این مقدمه نویسیها اشاره می‌شود: در مقدمه گزیده اشعار رودکی، ذیل عنوان «دیدگاهها» این مطالب به‌طور مستقل از منابع مختلف نقل شده است:

«رودکی [در بیست سالگی قرآن را از حفظ داشت. مرآة العالم / ۸۳۲».

«هشت ساله بود که قرآن مجید را حفظ کرد. شعرالمجم / ۲۶/۱».

و یا درباره نابینایی شاعر، در همین «دیدگاهها» می‌خوانیم:

«باوجود آن که از مادر نابینا آمده بود... هرمان اته / ۸۲۵-۸۳۶».

«چون هومر کور مادرزاد بود... شعرالمجم / ۲۶/۱».

در این کلمه «دیده» لطیفه‌ای است و آن این که برخلاف نظر تنی چند از محققین، حکایت از بینایی و روشن بینی شاعر خراسان می‌کند. صورتگر، ادبیات توصیفی ایران / ۱۰-۱۲».

و باز در مقدمه همین گزیده، که قبل از «دیدگاهها» آمده است، می‌خوانیم:

«آیا رودکی کور مادرزاد بود، یا بعد در اثر ضعف و پیری یا عارضه‌ای دیگر

نیروی بینایی خود را از دست داده یا کورش کرده بوده‌اند. چیزی بیقین نمی‌دانیم».

در اینجا تنها چیزی که بیقین دانسته است، سرگردانی دانشجو و خواننده‌ای است که مجموعه‌ای از سخنان متفاوت و گاه متناقض را در کنار هم می‌خواند.

صورت می‌گیرد. این کار می‌تواند برای تفکیک شرح و توضیح مربوط به هر بخش، که غالباً در تعلیقات یا به دنبال متن آورده می‌شود، نیز مفید باشد ولی گاه، علاوه بر شماره‌گذاری، عنوانی هم برای متن ذکر می‌شود. این عنوان ممکن است براساس متن اصلی و کامل کتاب باشد که خود برگرفته از نسخه‌های خطی و کهن اثر است و گاهی نیز براساس ذوق و سلیقه فردی گردآورندگان است. اگر این کار بدون توجه دقیق به محتوای شعر و صرفاً با الهام گرفتن از ترکیب یا واژه‌ای در شعر انجام شود، می‌تواند تحمیل دیدگاه و ذهنیتی خاص از جانب گزیده‌پرداز بر خواننده اثر باشد همچنانکه، اگر نیک انتخاب شود، موجب دریافت بهتر شعر و کوششی در مسیر شرح و توضیح شعر خواهد بود.

مقدمه در معرفی متن و صاحب اثر

آوردن مقدمه برای معرفی متن و صاحب اثر ضرورت دارد. این مقدمه باید مشتمل بر معرفی پرداخته و منسجمی باشد که بر آشنایی خواننده نسبت به اثر و صاحب آن بیفزاید. دادن مواد خام در آغاز گزیده‌ها تحت عنوان «دیدگاهها» کار آسانی است و هر کس با مختصری آگاهی از کتاب‌شناسی شاعر می‌تواند قسمتهایی از مطالب گفته شده درباره او را، به‌طور پراکنده و بدون در نظر گرفتن نظم و طبقه‌بندی و استنتاج خاص، به دنبال هم بیاورد و این کار، اگر در مرحله گردآوری محض باشد، نیازی به اجتهاد هم ندارد. گفتنی است که در چند دهه پیش نیز بعضی از مصححان متون ادبی، به‌جای پژوهش و تحقیقی جامع از زندگی

مجله فیزیک

(از انتشارات مرکز نشر دانشگاهی)

سال دهم، شماره یک، منتشر شد

عنوان برخی از مقاله‌ها:

- روشهای کار در فیزیک نظری
- شبیه‌سازی تلسکوپ پرتو گاما
- آیا معضل موج- ذره حل شده است؟
- شبیه‌سازی انبوهش فراکتالی
- توپینگن: صحنه‌ای دیگر از نظریه کوانتومی
- امتحان نهایی فیزیک دبیرستانی در نیمه قرن نوزدهم
- کتابهای تازه و نشریات ادواری

مجله شیمی

(از انتشارات مرکز نشر دانشگاهی)

سال پنجم، شماره اول، فروردین- تیر ۱۳۷۱، منتشر شد

عنوان برخی از مقاله‌ها:

- چشم‌انداز شیمی در بیست سال آینده
- کاربرد لیزرها در فراورشهای شیمیایی
- آنزیمها در سنتز نامتقارن
- سرانجام همجوشی سرد چه شد؟
- تازه‌های شیمی
- نقد و معرفی کتاب
- خبرها